

О‘ZBEKISTON IJTIMOIIY PEDAGOGIKANING RIVOJLANISH TARIXI

**Rustamova Sayyora,
Shomaqsudova Dilsora – UMFT
universiteti, 550-guruh talabalari
Fan: Ijtimoiy pedagogika
O‘qituvchi: Haydarov Sulaymon**

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonda ijtimoiy pedagogika fanining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Maqolada ijtimoiy pedagogikaning tarixiy ildizlari, xalq tarbiyaviy an‘analari, sovet davrida bu soha bilan bog‘liq pedagogik g‘oyalar, shuningdek, mustaqillikdan keyingi davrda bu fanning nazariy va amaliy rivojlanish yo‘nalishlari keng yoritilgan. Ijtimoiy pedagogikaning jamiyatdagi roli, ta‘lim tizimidagi o‘rni hamda uning zamonaviy taraqqiyot bosqichlari haqida ilmiy asosda tahliliy fikrlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy pedagogika, tarbiya, ta‘lim tizimi, ijtimoiy muhit, shaxs kamoloti, milliy qadriyatlar, ijtimoiy institut, mustaqillik, ijtimoiy faoliyat, ma‘naviy tarbiya.

Kirish

O‘zbekiston ijtimoiy pedagogikasining rivojlanish tarixi uzoq asrlar davomida shakllangan xalq tarbiyaviy tajribasi, madaniy meros va ma‘naviy qadriyatlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Insonni jamiyat hayotiga tayyorlash, uni ma‘naviy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan kamol toptirish xalq pedagogikasining asosiy vazifasi bo‘lgan. Ana shu tajriba zamonaviy ijtimoiy pedagogika fanining poydevorini tashkil etadi.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston ta‘lim tizimi tubdan isloh qilinib, insonparvarlik, milliy qadriyat va demokratik tamoyillar asosida yangi ijtimoiy-

pedagogik yoʻnalishlar shakllandi. Ijtimoiy pedagogika nafaqat tarbiyaviy fan sifatida, balki jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal etishda, yoshlar, oila va jamoalar bilan ishlashda muhim ijtimoiy tizim sifatida eʼtirof etilmoqda.

Oʻzbek xalq pedagogikasining ijtimoiy yoʻnalishdagi tarixiy ildizlari

Oʻzbekiston ijtimoiy pedagogikasining ildizlari xalq pedagogikasiga borib taqaladi. Asrlar davomida xalqimiz ijtimoiy tarbiyani oila, mahalla, jamoa, diniy va madaniy anʼanalar orqali amalga oshirib kelgan. Xalq pedagogikasi shaxsni faqat maʼnaviy emas, balki ijtimoiy jihatdan ham kamol toptirishga yoʻnaltirilgan.

Qadimiy manbalarda, xususan, “**Avesto**” kitobida insonparvarlik, mehnatsevarlik, axloqiy poklik, jamiyatga foydali boʻlish gʻoyalari ilgari surilgan. Bu tamoyillar keyinchalik oʻzbek xalqining tarbiyaviy tafakkuriga chuqur singib, ijtimoiy tarbiyaning asosi boʻlib xizmat qilgan.

Islom davrida esa ijtimoiy tarbiya yangi bosqichga koʻtarildi. Qurʼon va hadislar, shuningdek, Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy kabi allomalarning asarlarida insonning jamiyat oldidagi masʼuliyati, oʻzaro hurmat, adolat, halollik kabi qadriyatlar ijtimoiy pedagogikaning maʼnaviy asoslarini mustahkamladi. Shunday qilib, xalq pedagogikasi orqali shakllangan ijtimoiy qadriyatlar Oʻzbekistonda ijtimoiy pedagogikaning tarixiy poydevorini yaratdi.

Sovet davrida ijtimoiy pedagogik gʻoyalarning shakllanishi

XX asr boshlarida Oʻzbekiston hududida ijtimoiy tarbiya tushunchasi asosan **kommunistik tarbiya** konsepsiyasi doirasida talqin qilingan. Sovet davrida pedagogika fanining asosiy maqsadi “yangi ijtimoiy ong”ni shakllantirish edi. Shu boisdan tarbiya va taʼlim jarayoni siyosiy-maʼnaviy yoʻnalishlarda olib borilgan boʻlsa-da, ijtimoiy pedagogika gʻoyalarining ayrim jihatlari aynan shu davrda shakllandi.

Maktablar, bolalar uylari, kasb-hunar o'quv yurtlari, pioner va komsomol tashkilotlari ijtimoiy tarbiyaning amaliy maydoniga aylandi. Bu davrda shaxsni jamoatchilik ruhida tarbiyalash, mehnatga va ijtimoiy hayotga tayyorlash g'oyalari rivojlandi. Pedagogik faoliyatda o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki ijtimoiy hayotga yo'naltiruvchi shaxs sifatida ko'rilgan.

Biroq bu davrda milliy qadriyatlar, xalq pedagogikasi an'analari e'tibordan chetda qoldi. Tarbiya mazmuni ko'proq mafkuraviy yo'nalishga ega bo'lib, shaxsning ijtimoiy-axloqiy barkamolligi emas, balki siyosiy sadoqat asosiy mezon sifatida qaraldi. Shunga qaramay, pedagogik tajribaning ijtimoiy yo'nalishlari, masalan, kollektivism, jamoaviy tarbiya, o'zaro yordam, mehnatsevarlik kabi qadriyatlar keyinchalik milliy ijtimoiy pedagogika rivojida muhim ahamiyat kasb etdi.

Mustaqillik davrida ijtimoiy pedagogikaning shakllanishi

1991 yilda O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ijtimoiy-pedagogik faoliyat yangi g'oyaviy asosda qayta shakllandi. Bu davrda inson qadri, shaxs manfaatlari, milliy qadriyatlar va ma'naviyat ustuvor yo'nalishga aylandi. Mustaqillik yillarida ijtimoiy pedagogika fan sifatida shakllanib, ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylandi.

1997 yilda qabul qilingan **“Ta'lim to'g'risida”gi Qonun** va **“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”** ijtimoiy-pedagogik faoliyatni huquqiy jihatdan mustahkamladi. Bu hujjatlar shaxsni har tomonlama rivojlantirish, jamiyat bilan uyg'un holda shakllantirish, ijtimoiy himoya, oilaviy tarbiya va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashni nazarda tutdi.

Ijtimoiy pedagogika sohasi aynan shu davrda ilmiy-nazariy jihatdan rivojlandi. O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida “Ijtimoiy pedagogika”, “Ijtimoiy ish” yo'nalishlari ochildi, ijtimoiy pedagoglarning tayyorgarligi uchun dasturlar ishlab chiqildi. Shu bilan birga, mahalla, maktab, ijtimoiy muassasalar va nodavlat tashkilotlarda ijtimoiy pedagoglarning amaliy faoliyati kengaydi.

Zamonaviy bosqich: ijtimoiy pedagogikaning rivojlanish tendensiyalari

Bugungi kunda ijtimoiy pedagogika O'zbekistonning ijtimoiy siyosatida muhim o'rin egallaydi. Mamlakatda inson manfaatlarini ustuvor qo'yish, yoshlar siyosatini amalga oshirish, oilani mustahkamlash, ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirish kabi yo'nalishlar ijtimoiy pedagogikaning amaliy sohasi bilan bevosita bog'liq.

“Ijtimoiy xizmatlar to'g'risida”gi Qonun, “Yoshlar siyosati to'g'risida”gi Qonun, “Mahalla to'g'risida”gi Qonun” va boshqa hujjatlar ijtimoiy pedagogik faoliyatning huquqiy asoslarini yanada kuchaytirdi. Bu huquqiy baza ijtimoiy pedagoglarning yoshlar, bolalar, keksalar va nogironlar bilan ishlash tizimini yanada samarali qilish imkonini bermoqda.

Zamonaviy bosqichda ijtimoiy pedagogika nafaqat ta'lim tizimida, balki oilaviy, madaniy, axloqiy va jamoaviy sohalarda ham faoliyat yuritmoqda. Ijtimoiy pedagoglar jamiyatda ijtimoiy moslashuv, kommunikatsiya, muammoli oilalarga yordam ko'rsatish, ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlash kabi dolzarb masalalar bilan shug'ullanadilar.

Bugungi kunda O'zbekistonda ijtimoiy pedagogika ilmiy maktablari shakllanmoqda, ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda, xalq pedagogikasiga tayanilgan ijtimoiy ta'lim konsepsiyalari ishlab chiqilmoqda. Bu holat ijtimoiy pedagogika fanining mustaqil yo'nalish sifatida barqaror rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston ijtimoiy pedagogikasining rivojlanish tarixi ko'p bosqichli va murakkab jarayonni o'z ichiga oladi. Uning ildizlari xalq pedagogikasiga, milliy qadriyat va an'analarga borib taqaladi. Sovet davrida bu soha mafkuraviy cheklovlar ostida bo'lgan bo'lsa-da, mustaqillik yillarida yangi mazmun, yangi shakl va mustahkam huquqiy asosga ega bo'ldi.

Bugungi kunda ijtimoiy pedagogika O'zbekiston ta'lim va ijtimoiy tizimining ajralmas qismiga aylanib, insonparvarlik, adolat, ijtimoiy barqarorlik va milliy ma'naviyatni mustahkamlovchi muhim soha sifatida rivojlanmoqda. U jamiyat taraqqiyoti, yosh avlod tarbiyasi va ijtimoiy muammolarni hal etishda asosiy tayanch tizimlardan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashtirish jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.